

Анотація

Попович Анжеліка. Формування стилістичних умінь на заняттях української мови в закладах вищої освіти

У статті проаналізовано етапність та особливості формування стилістичних умінь майбутніх учителів-словесників. Докладно потлумачено власне стилістичні (спеціальні стилістичні), стилістично-методичні (професійно зорієнтовані) та стилістичні науково-дослідницькі вміння.

Ключові слова: методика навчання стилістики української мови, стилістичні вміння, власне стилістичні вміння, стилістично-методичні вміння, стилістичні науково-дослідницькі вміння.

Summary

Popovych Anzhelika. Formation of stylistic skills in Ukrainian language classes in higher education establishments

The article analyzes the stages and features of future teachers' stylistic skills formation. Stylistic (special stylistic), stylistic-methodical (professionally oriented) and stylistic research skills are explained in detail.

Key words: methods of teaching Ukrainian language Stylistics, stylistic skills, stylistic and methodological skills, stylistic research skills.

DOI 10.31909/2663-7103.2020-(7)-9

УДК 821.161.2.09(092)

Алла Погорелова
(м. Ізмаїл)

**БІОГРАФІЧНИЙ СИНЕРГЕН ЮРІЯ ЛИПИ
У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Активна увага науковців до затаврованих соцреалізмівською методологією творчих біографій українських письменників – явище закономірне й сподіване в літературознавстві останніх десятиліть. Адже відомо, що «історія нашої культури дає картину, з небагатьма виїмками, суцільного цвинтарища понівечених особистостей і помордованих, покалічених біографій» [12, с. 228]. Відтак формування й становлення нового канону філологічної науки, насамперед, її якісного оновлення, пов'язане з реставрацією об'єктивної історії української літератури, неможливої без реінтерпретації «сфальсифікованих у радянську добу письменницьких біографій, котрі не вписувались у соцреалістичний канон» [18, с. 270].

Першопричиною означених тенденцій у сучасному науковому дискурсі цілком можна визнати дотеперішні лакуни в біографічній ретроспекції українського письменства, що стосуються передусім національних питань життєдіяльності того чи того митця. Відтак «збереження й відновлення

національної пам'яті є одним із незмінно важливих завдань українського літературознавства» [21, с. 77]. На тлі наймодерніших академічних і локальних дослідницьких концепцій нинішня україніка спонукає осмислювати проблему біографічного/автобіографічного синергену «не лише як методологічну, а часто і як соціологічну та морально-етичну» [15, с. 10]. Головним чином це стосується пасіонаріїв українського народу, національних світочів, котрі для радянської системи були, так би мовити, «чужорідним тілом», відтак відкинуті в буттєвий позапростір і духовного життя, й наукового обігу.

До пантеону достойників національної культури з наскрізно понівеченою біографією належить постать поета-державника, «воїна, що став під прапором нації» (В. Яременко) Юрія Липи (1900–1944), який загинув насильницькою смертю від рук НКВС (1944 р.). В умовах радянського тоталітарного простору він був не лише заборонений і вилучений із національного контексту, але кваліфікувався «як лютий ворог свого ж народу» [5, с. 87]. Його ім'я в історико-літературних оглядах згадувалось принагідно, до того ж у виключно негативних оцінках. Так, в академічній восьмитомній «Історії української літератури» про нього згадується лише як про «члена нібито “націоналістично-фашистської” варшавської літературно-мистецької групи “Танк”» [4, с. 449]. Подібні дефеніції щодо біографії письменника на десятиліття стали чинними й однозначними.

Величезна спадщина Ю. Липи (художня, науково-публіцистична, медична), а також еміграційні дослідження про нього на тривалий час було відкинуто в небуття. Найбільш занедбаною виявилась національна сторінка життєдіяльності Ю. Липи, його ж українськоцентричне «Я» – особистісне, громадянське, творче – піддавалось радянською цензурою всеможливим фальшуванням. Останні два десятиліття спостерігається неабияке поживлення дослідницької уваги до цієї унікальної постаті митця-державника. Сьогодні в українському літературознавстві виокремився потужний напрям, який із доброї руки його біографа й однодумця, еміграційного дослідника Л. Биковського дістав назву «липознавство» [8].

Конструктивними у вивченні феномена Ю. Липи й у поверненні українському народові об'єктивної біографії та чесного імені письменника передовсім як пасіонарія національної ідеї стали праці таких авторитетних учених (істориків, краєзнавців, літературознавців, культурологів, політологів) теренної України, як О. Баган, М. Ільницький, В. Качкан, П. Кіндратович, Ю. Ковалів, М. Липа-Гуменецька, Н. Мафтин, В. Просалова, Т. Салига, І. Стамбол, Л. Череватенко та ін. Значний поступ на шляху реставрації біографічного синергену Ю. Липи здійснили свого часу еміграційні дослідники, переважно його сучасники, наукові розвідки та мемуарні свідчення яких і сьогодні є унікальним достовірним джерелознавчим матеріалом для біографів письменника (Б. Стебельський, А. Стебельська, Л. Биковський, Є. Малалюк, О. Тарнавський, У. Самчук та ін.). Проте, як справедливо зазначає С. Кучеренко (одна з найчільніших репрезентантів сучасного липознавства, заступник голови (Галини Дольник) Одеського благодійного фонду імені Івана та Юрія Лип),

«через різні об'єктивні й суб'єктивні причини життєвий шлях Ю. Липи досі залишається малодослідженим. Існуючі версії його біографії неповними, містять помилки, хиби, суперечності, “білі” і “чорні” плями» [7, с. 249].

З оприлюдненого останніми роками доробку і самого Ю. Липи, й усього написаного про нього, однозначним постає той факт, що його одержима праця «в ім'я “Великої Держави на устах”, готовність втілити в життя “великий Наказ” виразно прочитуються в контексті зродженої з “однолітного національного матеріалу”» (Є. Маланюк) біографії та багатогранної діяльності [14, с. 16]. «Національна ідентичність, честь нації, єдність народу, віра і мова – це той діапазон проблем, навколо яких пульсувала мисленнева енергія Юрія Липи» [20, с. 92]. Ця енергія визначила й джерела формування пасіонарної іпостасі його особистості, зокрема, соціальної і творчої активності, непереборного прагнення здійснити сповідувані ідеали, практично реалізувати націєтворчі імпульси – аж до самоспалення. Сенсом своєї життєдіяльності він утверджував висоту й незнищенність українського духу та віру у власний шлях України, неспростовне переконання, що її найважливіше покликання – «у відновленні духовної енергії українського народу, формування світогляду господаря власної землі» [13, с. 100].

Тому так важливо сьогодні упритул наблизитись до глибокого й правдивого трактування біографії Ю. Липи на основі синергетичного розуміння об'єктивної інформації, яку він залишив по собі у художній творчості, в мемуаристиці, в науково-публіцистичній спадщині. Відтак цілком закономірним видається активне використання ресурсів синергену, що крім життєвої матриці письменника, його творів, світогляду та рецепції критиків і літературознавців, уключає й «все коло життєвих вражень митця слова: світосприйняття, світовідчуття та світовираження», «розмаїтість порухів думки, імпульсів, асоціацій, логічно вивершених у його естетичній концепції світу й людини й цілісно втілених в творчості» [3, с. 16].

Щодо Ю. Липи, то в цьому плані, незважаючи на присутній корок у липознавстві, залишається ще чимало нез'ясованих сторінок його правдивого життєпису. І річ не тільки в ідеологічних акцентах, але й у суто джерелознавчих. Навіть такий важливий факт, як дата й місце народження письменника, буквально донедавна подавались у найавторитетніших наукових виданнях з багатьма помилками й неточностями, що спричинило викривлення багатьох важливих складових біографічного синергену письменника (скажімо, джерела формування його світоглядно-естетичних пріоритетів). До прикладу, варто навести такий промовистий факт. В академічному часописі «Слово і Час», датованому 2019 роком (№ 5) читаємо: «5 травня 1900 р. в Одесі Господь благословив на життя Юрія Липу, учасника національно-визвольних змагань, представника “Празької школи”, письменника, лікаря. На світанку 20 серпня 1944 р. в с. Іваники на Яворівщині енкаведисти “завітали” до Ю. Липи, на той час інструктора УПА в Карпатах» [6, с. 82].

Подібні біографічні свідчення фактично «прокочували» сторінками багатьох інших публікацій. Тим часом офіційні спростування подібних

неточностей уже тривалий час стали очевидними. Так, у книзі «Іван та Юрій Липи» (Харків, 2016) С. Кучеренко та І. Стамбола опубліковано документи, згідно з якими письменник народився 22 квітня 1900 року в містечку Старі Санжари Полтавської губернії в родині священника Андрія Геращенка та його дружини Єлизавети. І тільки 10 лютого 1910 року був усиновлений родиною Лип – Марією та Іваном (за офіційною версією законним батьком хлопчика) [17, с. 64]. Отже, багатосторінкові біографічні розповіді про одеський період (чимало публікацій О. Янчука), тобто про раннє дитинство майбутнього письменника та його спілкування з батьковим україноцентричним одеським оточенням і про його вплив на формування світоглядної позиції майбутнього письменника, є принаймні умовним. Суттєві доповнення й уточнення до цієї сторінки його життєпису – полтавської та одеської – вносять своїми джерелознавчими розвідками історики С. Кучеренко та І. Стамбол [17], базуючись виключно на достовірних (переважно архівних) матеріалах. Чимало нового й цікавого маємо в недавніх дослідженнях про кам'янецький період (1919–1920) Ю. Липи, в духовній атмосфері якого він вибудовував свою концепцію «естетики чину» [14; 16; 17].

Названі липознавчі матеріали, оприлюднені за останні кілька років, вносять суттєві корективи в біографічний синерген письменника важливою інформацією щодо обставин і чинників формування його національної самосвідомості, що визначила світоглядні підстави його державницької доктрини. В пропущених крізь «ідеологічне сито» (Е. Соловей) дотеперішніх липознавчих публікаціях викривлено подавали ключові проблеми науково-публіцистичних праць Ю. Липи, насамперед, його геополітичної трилогії: «Призначення України», «Чорноморська доктрина», «Розподіл Росії». Сучасний дослідник означеної доби О. Баган у цьому контексті характеризує якісно нову концепцію незалежної України в загальній ідеологічній доктрині Ю. Липи, суголосній сьогоденню, виокремлюючи такі її фундаментальні поняття, як «національна велич», «дух традиції», «історичне призначення» [1].

Українськоцентричність Ю. Липи характеризує не тільки його слово, але й чин. Як зауважує у своїй передмові до недавнього видання збірки поезії та новел митця «Суворість» (Київ, 2015) В. Яременко, письменник «вирвався поза час і простір, і як прапор залопотів, заговорив владно і з певністю себе. Власне, сам став прапором нації» [22, с. 22]. Тож, закономірно, що його діяльність на теренах національного поступу, місце в історії становлення державності України, боротьби за неї, свідомо замовчувалась ідеологами радянської доби. З життєпису Ю. Липи брутално вилучались факти його енергійно плідної громадсько-політичної та просвітницької діяльності в еміграційних колах українства. Приховувались справжні причини рішення письменника залишитись в підрадянській Україні, а не емігрувати на Захід. Ю. Липа, вочевидь, достеменно усвідомлював фатальність такого вчинку. Ця спонука афористично ним сформульована в його монументальній праці «Призначення України»: *«Все є доцільне, що служить силі українського організму»* [10].

Ретельно замовчувались і обставини трагічної загибелі Ю. Липи, бо пов'язані з його націєцентричною діяльністю. І тільки для утаємничених дотепер було відомо про допомогу лікаря Ю. Липи українським повстанцям у яворівських лісах, котрі вели запеклу боротьбу з ненависним більшовицьким режимом. У посмертній біографії письменника є вельми знаковий факт, котрий привідкриває заслону істинності його національної постави. Через рік по смерті наказом Головного військового штабу УПА № 3/45 від 10. 10. 1945 р. Ю. Липі посмертно присвоєно звання полковника УПА з 21 серпня 1944 р. [17, с. 118]. Ю. Липа був свідомий свого «призначення» («воно від Бога») покласти життя на вівтар України. В четвертому вірші циклу «Три брати», що має промовисту назву «Присяга», в унісон Франковому «Мойсею» він декларативно заявив про «готовність озватися на поклик “Божого провидіння”, про вірність вищому служінню в духовній еволюції свого народу й усього людства» [14, с. 23]: *«Спалитися в безупиннім / Життю, що в іскрах пливе, / В неопалимій купині, / Що родить вічно нове»* [11, с. 274].

Об'єктивної оцінки, заснованої на перегляді й уточненні багатьох позицій дотеперішніх публікацій, заслуговує й мисленева енергія Ю. Липи, спрямована на формування «національної виразності українця» і категоричне неприйняття «пораженських» політичних теорій, що вимагала від національних провідників, насамперед, письменників, «енергетики чину». Нові акценти щодо вибудовування Ю. Липою моделі «енергосфери» (О. Сінченко) національного буття на основі його оновленої біографії, джерелознавчих досліджень останнього десятиліття та власних спостережень і узагальнень вибудовує у своїй публічній лекції, присвяченій 120-річчю від дня народження письменника і виголошеній під час II Всеукраїнської наукової конференції «Традиції Івана Огієнка у світлі вітчизняної науки» (Камянець-Подільський, 22. 10. 2020) Г. Райбедюк. Її увагу зосереджено на пасіонарній енергетиці слова і чину Ю. Липи, націєцентричній проблематиці як стильовій домінанті художньо-публіцистичної творчості та сутнісній грані етики буття. «Структурні мікросюжети викладу матеріалу лекції презентують найяскравіші прояви пасіонарної енергетики подвижницької діяльності Ю. Липи – від пориву й чину аж до мученицької смерті» [14, с. 4]. Державницькі пріоритети письменника проєктуються Г. Райбедюк на сучасні реалії національного буття, зокрема, на питання сутності національного ідеалу та сили волі для його здійснення, ролі «творчої одиниці» в житті нації, «сепарації від Росії» та відмови від «озирання при кожному кроці» на неї, «окциденталізації національного життя» тощо [9].

Неабиякий інтерес становлять сьогодні і науково-популярні видання про Ю. Липу. В цьому контексті виділяємо книгу-есе «Юрій Липа – пророк» (Львів, 2014) Г. Шипки – лікаря-офтальмолога, відомої на Яворівщині, де похований письменник, хранительки скарбів його доробку, очільниця створеного 2013 року благодійного фонду «Призначення» імені Юрія Липи. На основі багатьох достовірних джерел авторка розмірковує про усвідомлену письменником-пасіонарієм високу місію, про феномен його біографії – життєвої, творчої, наукової, громадсько-політичної, професійної (медичної). Г. Шипка цілком

справедливо резюмує, що це була дивовижно унікальна особистість, котра зуміла за нетривалий у часовому вимірі період та в несприятливих для праці тривіальних обставинах досягнути «велетенський обсяг знань, встигнути проявити себе в найбільш значущих сферах буття, пов'язаних Словом і Вчинком» [19, с. 6].

Усебічне вивчення феномена Юрія Липи триває. Найновіші липознавчі матеріали, з якими можна сьогодні ознайомитись, вміщені у збірнику матеріалів десятих (останніх на цю пору) Липівських читань (24-25. 09. 2020 р.) [2]. Тут уміщено локальні дослідження різноаспектної діяльності Ю. Липи, котрі доповнюють його біографічний синерген і фактами життєпису, джерелознавства та історіографії («Часопис “Визвольний шлях” про Юрія Липу»; «Лікарі-письменники в житті й творчості Юрія Липи»; «Прикарпаття і прикарпатці у житті Івана та Юрія Лип»), й рецепцією його художньої творчості («Концепт “душа” в сакральному просторі поезії Юрія Липи»; «Естетичні концепти у творчості Юрія Липи»; «Маловідомі прозові переклади Юрія Липи з французької мови 1920 року (Поль Верлен “Спогади вдівця”, 1886)»), й аналізом геополітичних та історіософських поглядів на тлі різних проблем сучасного національно буття України («Новітні трактування книги Юрія Липи “Розподіл Росії”»; «Геополітичні візії Юрія Липи в контексті попередників та впливу на сучасність»). Змістові акценти більшості студій переконують у тому, що глибинні сенси його життєтексту вимагають нового відчуття й осмислення.

Не претендуючи на вичерпність питання щодо повноти й об'єктивності біографічного синергену Юрія Липи, у цій статті ми мали намір виокремити деякі дискусійні позиції сучасного липознавства, привернути до них увагу і науковців, і широкого загалу. З цією метою нами було залучено до спостережень праці найвідоміших липознавців останніх років, джерелознавчі розвідки, а також науково-популярні видання.

Список використаної літератури:

1. Баган О. Р. Геополітична стратегія українського націоналізму в міжвоєнну добу. URL: <http://dontsov-nic.org.ua/index.php?m=content&d=view&cid=43> (дата звернення: 19. 10. 2020).
2. Десяті липівські читання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24–25 верес. 2020 р.) / ред.-упоряд. С. Кучеренко. Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2020. 208 с.
3. Дуб К. Автобіографічний синерген. *Слово і час*. 2001. № 4. С. 15–23.
4. Історія української літератури : У 8 т. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 6 / відп. редактор С. А. Крижанівський. 515 с.
5. Качкан В. А. Юрій Липа у світлі нових матеріалів і джерел. *Вісник : Літературознавчі студії*. Київ, 2001. С. 87–109.
6. Ковалів Ю. І. Юрій Липа. *Слово і час*. 2019. № 5. С. 82–89.
7. Кучеренко С. В. Внесок діаспори в бібліографічне забезпечення

липознавства. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки.* Острог, 2016. Вип. 23. С. 244–250.

8. Кучеренко С. В. Липознавство як полідисциплінарний напрям досліджень. *Українська біографістика.* 2015. № 12. С. 345–358.

9. Липа Ю. І. Розподіл Росії. Київ : Українська видавнича спілка, 2014. 176 с.

10. Липа Ю. І. Призначення України. Львів : Просвіта, 1992. 272 с.

11. Липа Ю. І. Твори : в 10 т. Львів : Каменяр, 2005. Т. 1 : Поезія. 543 с.

12. Маланюк Є. Ф. Книга спостережень : *статті про літературу.* Київ : Дніпро, 1997. 430 с.

13. Мафтин Н. В. У пошуках «GRAND» стилю : західноукраїнська та еміграційна проза міжвоєнного двадцятиліття. Івано-Франківськ : ЛПК, 2011. 336 с.

14. Райбедюк Г. Б. «Спалитися в безупиннім життю» : пасіонарна енергетика слова і чину Юрія Липи : *відкрита лекція.* Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня “Рута”», 2020. 92 с.

15. Самототожність письменника : До методології сучасного літературознавства. Київ : Українська книга, 1999. 160 с.

16. Стамбол І. І. Іван Львович Липа в українському національному русі : лікар, письменник, тарасівець : монографія. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Одеса : Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2017. 296 с.

17. Стамбол І. І., Кучеренко С. В. Іван та Юрій Липи. Харків : Фоліо, 2016. 121 с.

18. Томчук О. Ф. (2013). Епістолярій письменника і проблеми сучасної біографістики. *Наукові записки. Серія : Філологічна.* Острог, 2013. Вип. 32. С. 269–280.

19. Шипка Г. О. Юрій-Липа-пророк : *науково-популярне видання.* Львів : Каменяр, 2014. 18 с.

20. Юрій Липа : голос доби і приклад чину : збірник наукових праць / ред. Т. Салига ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2001. 407 с.

21. Юрчак Г. М. Автобіографічний синерген Юрія Косача. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2019. № 42. Т. 1. С. 77–80.

22. Яременко В. В. Вартовий нації. Липа Ю. *Суворість : поезії, новели.* Київ : Український письменник, 2015. С. 5–23.

Анотація

Погорєлова Алла. Біографічний синерген Юрія Липи у світлі сучасних досліджень

У статті порушено низку дискусійних питань сучасного липознавства. На основі різнопланових і різножанрових розвідок останніх років

(С. Кравченко, Г. Райбедюк, І. Стамбола, Г. Шипки та ін.) конкретизовано й прокоментовано важливі аспекти біографізму, художньої свідомості, психології творчості Юрія Липи, окреслено особливості реалізації визначальних особливостей його біографічного синергену як складника світоглядної позиції, естетики та етики буття.

Ключові слова: Юрій Липа, біографізм, синерген, автор, текст, національна ідентичність, художня свідомість, світоглядна позиція, інтенція.

Summary

Pogorelova Alla. Biographical synergy of Yuri Lypa in the light of modern research

The article raises a number of controversial issues of modern lipology. On the basis of various and multi-genre investigations of recent years (S. Kravchenko, G. Raibedyuk, I. Stambola, G. Shipka etc.) important aspects of biography, artistic consciousness, psychology of Yuri Lypa's work are concretized and commented, features of realization of defining features of his biographical synergy as a component of worldview, aesthetics and ethics of life.

Key words: Yuriy Lypa, biography, synergy, author, text, national identity, artistic consciousness, worldview, intention.

DOI 10.31909/2663-7103.2020-(7)-10

УДК 821.161.09-92

Галина Райбедюк
(м. Ізмаїл)

АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ ІРИНИ КАЛИНЕЦЬ

Потреба перегляду національної історії та культурно-мистецького поступу українського народу й досі залишається вельми актуальною і для наукових досліджень, і для об'єктивних уявлень пересічних громадян про наше минуле, істинні цінності, здобутки в царині матеріальних і духовних вартощів його пасонаріїв. Означена проблема є нагальною для сьогодення з багатьох причин. Найважливіша з них – тривала фальсифікація радянською ідеологією подій і фактів, правдива оцінка яких виходила далеко поза межі монопольної офіційної позиції тоталітарної держави, що визначала усі сфери національного буття (політичну, соціально-економічну, освітньо-наукову, культурно-мистецьку, конфесійну тощо), активно й цілеспрямовано розробляла механізми формування загальної громадської думки, виключно угодної можновладцям.

У відкритому колективному листі Президентіві України уже пори незалежності (22.08.1997 р.), ініційованому відомою правозахисницею-дисиденткою, багатолітньою бранкою комуністичних таборів Іриною Калинець (1940–2012), гірким докором звучали пекучі слова: «У час сталінізму